

Sosiaaligerontologian pitkä linja – Simo Koskinen täytti 80

Lapin yliopiston sosiaalityön ja sosiaaligerontologian täysinpalvellut professori Simo Koskinen täytti 80 vuotta 25. elokuuta. Koskinen syntyi työläisperheen pojaksi Viljakkalaan ja oli lähipiirinsä ensimmäinen ylioppilas. Hän suoritti ensin sosiaalihuoltajatutkinnon, valmistui sitten yhteiskuntatieteiden maisteriksi vuonna 1967 ja väitteli tohtoriksi 1994. Kun Lapin yliopisto oli aloittanut toimintansa, hän muutti 1981 Tampereen yliopiston opettajan tehtävistä Rovaniemelle valmistelemaan yhteiskuntatieteellistä tiedekuntaa ja jäi eläkkeelle saman yliopiston professorina vuonna 2005. Toiminta ikääntyvien yliopistossa ja monissa muissa toimissa jatkuu edelleen.

Simo Koskinen on sosiaalilitieteellisen vanhenemistutkimuksen uranuurtaja ja on liki viidenkymmenen vuoden aikana vaikuttanut ratkaisevasti suomalaisen vanhenemistutkimuksen, opetuksen, vanhuuspolitiikan, gerontologisen sosiaalityön sekä alan järjestötoiminnan ja vapaaehtoistyön muotoutumiseen.

Syntymäpäiväsankaria juttui elokuun alussa puhelimesa hänen pitkäaikainen työtoverinsa ja ystävänsä Marja Jylhä. (*Kursivoitut kohdat MJ:n.*)

Haastattelu

MJ: Miten oikein päädyit vanhenemistutkimukseen, sosiaaligerontologiaan?

SK: Kun valmistuin 1967 yhteiskuntatieteen maisteriksi sosiaalipolitiikka pääaineena, entinen sosiaalihoitajatutkinnon opettajani Irma Kastari suunnitteli laajaa tutkimusta ikääntyneistä ja pyysi minua mukaan. Se oli aivan sattuma. Jos vaikka joku olisi pyytänyt minua lastensuojelututkimukseen niin varmasti olisin lähtenyt sitä tutkimaan. Se oli iso hanke, meillä oli edustava näyte Suomen ikäihmisistä ja Irma tutki laitoksissa olevat ja minä avohuollossa olevat. Lisensiaattityöni syntyi siinä hankkeessa, ”Vanhusten sosiaalipalvelujen käyttö ja tarve Suomessa”.

Niin rupesin sosiaalipolitiikkona kiinnostumaan vanhenemisen tutkimuksesta. Ajat-

telin, että teen sosiaalipoliittista vanhustutkimusta, mikä oli-kin tyypillinen sosiaalipoliittinen aihe. Mutta sitten luin gerontologista ja sosiaaligerontologista kirjallisuutta, sosiaaligerontologian teorat alkoivat kiinnostaa, ja tuli ahaa-elämys, että sosiaalipoliittinen tutkimus voi olla sosiaaligerontologista tutkimusta, jos se käyttää sosiaaligerontologian lähestymistapoja ja teorioita. Niin vahvistui vähitellen tämä sosiaaligerontologin identiteetti.

MJ: Miten kuvaisit suomalaisen vanhenemistutkimuksen tilannetta silloin, kun tulit sille kentälle?

SK: Sosiaalipolitiikassa se oli erittäin vähäistä. Harvoin sosiaalipoliitikot graduntekijöitä lukuunottamatta ottivat vanhuspuolen esille. Eläkepoliittista tutkimusta tehtiin jonkin verran. Jotkut sosiaalipolitiikan tutkijat, esimerkiksi Simo Forss, Toini Ojala ja minä, alkoivat sitten kiinnostua sosiaaligerontologisesta suuntauksesta.

MJ: Missä vaiheessa tulit tekemisiin muunlaisen vanhene- mistutkimuksen kanssa kuin vain sosiaalipoliittisen?

SK: Oikeastaan vasta siinä meidän kansainvälisessä hank- keessa (*Professori Eino Heikki- sen johtama hanke "The Elderly in Eleven Countries"*, joka Suo- messa jatkui nimellä *"Tampere Longitudinal Study on Ageing – TamELSA"*). Silloin ru- pesi näkemään vähän koko- naisvaltaisempi gerontologia. Gerontologian nähtiin jakau- tuvan kolmeen osaan, geriat- riaan, biogerontologiaan ja sosiaaligerontologiaan. Pian nostettiin esiin psykogeron- tologia, myöhemmin muun muassa kulttuurigerontologia.

MJ: Missä tapasit Eino Heik- kisen?

SK: Silloin, kun kirjoitettiin kirja *"Vanhukset tässä maas- sa"* (1971), jossa toimittajana oli Raija Alho. Yhteistyömme alkoi kirjan jälkeen ja siltä pohjalta Eikka minut pyysi siihen kansainväliseenkin hankkeeseen. Olisiko ollut 1979, kun oli ensimmäinen gerontologinen delegaatio Neuvostoliittoon, johon kuu- luivat Einon johdolla Raija Alho, Ilmari Ruikka, Asko Kahanpää ja minä.

MJ: Tapasitko koskaan suo- malaisen vanhenemistutki- muksen "perustajaäitejä", Eeva Jalavistoa, Anitra Karstenia ja Faina Jyrkilää?

SK: Jalavistoa en, mutta Anit- ra Karstenin jossakin Vanhus- työn Keskusliiton juhlassa. Fainaa tapasin kyllä, kävin Jyväskylässä hänen juttusil- laan ja sain hyviä neuvoja.

Gerontologia-lehden 30- vuotisnumerossa minulla on laaja artikkeli (*Gerontologia 30:167–176, 2016*), jossa ker- ron sosiaaligerontologian ke- hityksestä ja omastakin histo- riastani.

MJ: Mitä pidät tutkimukses- sasi tärkeimpänä ja parhaiten aikaa kestävänä? Mitkä ovat Simo Koskisen tärkeimmät tutkimusteemat?

SK: Oikeastaan se keskittyy kolmeen isoon hankkeseen. Ensin oli Irma Kastarin han- ke, sitten Eino Heikkisen johtama projekti, ja sitten olin kymmenen vuotta Lapin yliopiston "Elämisen välinei- tä ikääntyneille (ELVI)" -ni- misessä tutkimus- ja kehit- tämishankkeessa tieteellisenä johtajana.

Tänä aikana on tapahtu- nut, jos ei nyt paradigman muutosta niin ainakin ajatte- lun muutos, kun biolääketie- teellisen vanhuskäsityksen rinnalla alkoi yleistyä sosio- kulttuurinen näkemys, jossa korostuu ikääntymisen posi- tiiviset puolet ja voimavarat. Se on minulle ehkä suurin ahaa-elämys. Ja kun elinaika on pidentynyt, niin on tullut tämä uusi elämänvaihe, kol- mas ikä. Sitä pidän tärkeänä.

Tärkeä siihen liittyvä asia on Ikääntyneiden yliopisto. Siinä olen Lapin yliopistos- sa ollut kiinteästi mukana ja olen edelleen. Ohjaan siellä edelleen 1994 alkanutta tut- kimusryhmää. Kolme kirjaa- kin on tehty. Porukka on kyl- lä vaihtunut moneen kertaan.

MJ: Mutta ohjaaja ei.

SK: Ohjaaja on sama. Nyt tut- kimme ikääntyneiden koke- muksia ruokakulttuurista ja sen muutoksista elämän aika- na, se on kiinnostavaa! Huo- maan, että minustakin on tul- lut ruokakulttuurin tutkija, on vaikka kuinka paljon siihen liittyvää kirjallisuutta hylly- sä. Erityisen mielenkiintoinen kirja on Ruoan kulttuuri, toi- mittajat ovat Katja Uusihakala ja Matti Eräsaari. Se on antro- pologien näkökulma ruoka- tutkimukseen. Sitä kyllä lu- kee niinkuin jotakin herkkua.

MJ: Ketkä sinulle ovat tär- keimpiä sosiaaligerontologian klassikoita tai ajattelijoita?

SK: Pitää pikkusen miettiä. Tietysti Chris Phillipson ja Alan Walker, joitten kanssa olen paljon ollut. Aikaisem- mista (*Leon*) Simmons oli hy- vin mielenkiintoinen, var- maan ensimmäinen sosiologi jota olen lukenut. Sitten tietysti Vern Bengtson. E.W. Burgessia luin silloin ihan al- kuaikoina. Ranskasta (*Anne- Marie*) Guillemardia olen pal- jon lukenut. Clark Tibbitts

pyrki 1970-luvulla määrittelemään sosiaaligerontologiaa, oli ensimmäisiä jotka sitä tekivät. Ja Robert Havighurst. (*Anton*) Amann Itävallasta, ja englantilaiset (*Chris*) Gilleard ja (*Paul*) Higgs, kulttuurigerontologeja. Pohjoismaista erityisesti ruotsalainen Lars Tornstam. Ethel Shanasin, Peter Townsendin ja muiden Englantia, USAa ja Tanskaa vertaileva kirja ”Old age in three industrial societies” oli hyvin tärkeä.

Kun oltiin Englannin kansallisessa gerontologiakonferenssissa, olisiko ollut 2006, kulttuurigerontologit Gilleard ja Higgs kävivät kovaa keskustelua Walkerin ja muiden rakennekoulukuntalaisten kanssa. Sitten tietenkin Jon Henricks joka kävikin täällä, kuskasin häntä vaimonsa kanssa ympäri Lappia, ja sitten oltiin viikko hänen vieranaan Oregonissa.

MJ: Ei ole ihan uusi keksintö tämä kansainvälisyys.

SK: No ei!

MJ: Mitä sanoisit nuorille tutkijoille, kannattaako näitä mainitsemiasi tutkijoita lukea edelleen?

SK: Sosiaaligerontologiahan on aika nuori tieteenala, kylä alan historia täytyy tuntea. Melkein kaikesta, mitä nyt tutkitaan, on tehty tutkimusta jo aikaisemmin. Esimerkiksi väitöskirja jää aika heikoksi,

jos ei kykene kuvaamaan kuinka oma tutkimuksen ala on kehittynyt.

MJ: Nykytutkijat ajattelevat joskus, että jos viite on vaikka 1980-luvulta, niin se on liian vanha. Eikö ollakin sitä mieltä, että se ei ole hyvä linja?

SK: Niin, ei ole, koska jos ei vaikka tunne sitä suurta ajattelun muutosta, joka sosiaaligerontologiassa tapahtui 1980-luvulla, on kyllä aika tietämätön. Sosiaaligerontologia on varsinaisesti kehittynyt sotien jälkeen, kyllä nämä muutammat vuosikymmenet pitäisi jotenkin hallita. Ei se liikaa ole vaadittu.

MJ: Mikä sinua eniten kiinnostaa nykyisessä sosiaaligerontologiassa?

SK: Kulttuuristen kysymysten tutkiminen vanhenemisen alueella näyttää lisääntyvän. Ja hoivan kysymykset ja suhteet läheisiin, niitä olen kyllä seurannut. Ja tietysti kolmanteen ikään liittyvät kysymykset ovat aina tärkeitä, ikäihmisten voimavarojen tutkimus.

MJ: Olet sanonut että on tärkeää, että kun jotakin tutkii, samat asiat siirtyvät opetukseen saman tien.

SK: Minulla oli aina se periaate, että opetuksen täytyy perustua tutkimukseen, ja tietysti on hyvä jos se perustuu itse tehtyyn tutkimukseen. On

tärkeää, että pystyy vahvistamaan nuoria tutkijoita. Kun olen ollut vastaväittäjänä, se on minusta opetustilanne, kun yleisössä on aina paljon jatko-opiskelijoita. Eskolan Antilta opin, että pitää hallita aiheensa niin hyvin, ettei tarvitse siihen sivistyssanoja. Se on minulle tärkeätä opetuksessa, että pystyy esittämään asian ihan suomenkielillä käsitteillä. Mitäs mieltä itse olet siitä?

MJ: Olen täsmälleen samaa mieltä. Jos asian itse ymmärtää, sen kykenee myös selvällä suomella selittämään.

SK: Minullahan on aina ollut paljon yliopiston ulkopuolistaakin opetusta. Kerrankin Vanhusten viikolla menin Helsingin lentokenttähotelliin asumaan ja sieltä kävin joka päivä eri puolella Suomea pitämässä luennon. Ne on tuolla koneella kaikki, noin 500 yliopiston ulkopuolella pidettyä esitelmää tai juhlapuhetta tai luentoa. Se jatkui pitkään eläkkeelle jäämisen jälkeenkin.

MJ: Haluaisitko sanoa jotakin gerontologisesta sosiaalityöstä?

SK: Olen aika merkittävästi ollut mukana sen kehittämässä. Toinen alueeni on ollut sosiaalityö ja akateeminen sosiaalityön koulutus. Suoritin ensin sosiaalihuoltajatutkimuksen ja sitten olin monissa sosiaalityön viroissa jo Tampe-

reen yliopistossa. Sitten tuli sosiaaligerontologia tutkimuspuolella, ja vähitellen ajauduin miettimään, voiko sosiaalityötä ja sosiaaligerontologiaa yhdistää, teoriaa ja käytäntöä. Tätähän minun väitöskirjani oikeastaan koski (Koskinen, S. (1994). *Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikro-rakenteena; Acta Universitatis Lappeensis, 3, Rovaniemi, Lapin yliopisto.*) Sen pohjalta markkinoin Suomeen käsitteen, jota ulkomailla jo paljon käytettiin: gerontologinen sosiaalityö eli vanhussosiaalityö. Aika paljon on minun ansiotani, että tämä tuli Suomeen ja sitä alettiin käyttää. Ensin joku sanoi, että kauhea nimi tuo gerontologinen sosiaalityö, mutta nyt se on omaksuttu ihan hyvin. Siinä on tavallaan kysymys kahden minun tutkimusalueeni yhdistämisestä palvelemaan ikäihmisiä.

MJ: Millainen on mielestäsi gerontologisen sosiaalityön tila Suomessa nyt?

SK: Se on koko ajan parantunut, joillakin paikkakunnilla puhutaan juuri sosiaalityöstä vanhusten parissa ja on erityisiä vanhussosiaalityöntekijöitä. Virkani Lapin yliopistossa muutettiin gerontologiaksi sosiaalityöksi, mutta lopetettiin sitten kokonaan. Suomesta on nyt kaksi sosiaaligerontologian professuuria lopetettu, sekä Jyväskylän yliopiston että meidän. Siinä meni aika paljon. Antti Karistol-

la on kuitenkin seuraaja Helsingissä.

Minun pääperusteluni gerontologisen sosiaalityön tarpeelle on, että sosiaalityön asiakkaana vanha ihminen on ihan eri asia kuin nuori. Pitkä elämä ja sen mukanaan tuomat kokemukset pitää ottaa huomioon. Eli gerontologisen sosiaalityöntekijän pitää olla myös sosiaaligerontologi ja ymmärtää sosiaaligerontologian pääajattelusuunnat. Tämän varaan minä rakensin gerontologisen sosiaalityön.

MJ: Mitä ajattelet Suomen nykyisestä vanhuspolitiikasta ja vanhojen palvelupolitiikasta?

SK: Se on kaksinainen ilmiö. Meillähän käytiin vuosi sitten kova kriittinen keskustelu ja se on otettava huomioon. Kansainvälisestäkin ottaen suomalainen vanhuspolitiikka on kuitenkin ihan tasokasta. Kritiikkiä otetaan enemmän esille kuin hyvää ja ihan syystäkin. Ikääntymispoliittinen laaja ohjelma ei tietysti ole oikein päivitetynä. Semmonen olisi hyvä olla. Mutta vaikka epäeläkepolitiikka on hyvällä tasolla. Kun ikääntymisestä puhutaan mediassa, usein nostetaan keskusteluun kaikkein huonokuntoisimmat ja sen pohjalta katsotaan koko Suomen ikääntymiskysymystä. Sanoisin, että kotona asuvista ikäihmisistä 60 prosenttia on aivan normaali- ja hyväkuntoisia, 30 prosentilla on

jo joku kremppa ja tarvitsee palveluja, ja 10 prosenttia on kaikkein huonokuntoisinta, laitoksissakin noin 5 prosenttia. Yleensä julkisuudessa puhutaan vain huonokuntoisemmista. En tiedä, onko sinulla sama käsitys.

MJ: On, suunnilleen. Olen itsekin ollut julkisuudessa juuri kurjuudesta puhumassa, kun on niin paljon palvelujen tarvitsijoita, jotka eivät niitä saa, ja kun saa suunsa avata, niin tulee puhuneeksi siitä. Mutta olen samaa mieltä, että kokonaisvaltainen ikääntymispoliittinen ote tarvittaisiin. Asiat, jotka noin keskimäärin ovat tärkeitä 60. ja 80. ikävuoden välillä, ovat ainakin osaksi muita kuin ne, jotka ovat tärkeitä 85- tai 90-vuotiaille.

SK: Niin se on. Ja siinä mielessä juuri kolmannen iän käsite on tärkeä. Meidänkin ELVI-tutkimuksessa Lapin kaupunkien kolmasikäisistä jopa 80 prosenttia koki elämänsä hyvänä, vaikka 15 prosenttia heistäkin oli jo aika ongelmaisia. Mutta vanheneemisesta puhuminen on eri asia kuin vain hoivapolitiikka. Siitä puhuttaessa tietenkin otetaan huomioon kaikkein huonompikuntoiset, mutta kun yleensä puhutaan vanhenemisesta, niin ei saisi puhua vain huonokuntoisimmista, vaan nähdä koko jatkumo, katsoa jo ikääntyviä työntekijöitä ja kolmasikäisiä ja sitten varsinaisia vanhuksia. Sil-

lolin syntyy kokonaiskuva. Riittävästi ei oteta huomioon hyviä ratkaisuja, joita monilla paikkakunnilla tosi hienosti on tehty.

MJ: Kuinkas ikääntyneiden taloudellinen tilanne?

SK: Pieni osa on kokonaan kansaneläkkeen varassa. Se on pieni eläke. Ja keskimääräisenkin eläke on aika pieni, siinä 1600–1700 euroa. Ei sillä pysty palveluja paljon hankimaan. Hyvän vanhenemisen edellytys on sen verran kohtuullinen eläke, että sillä pystyy elämään, ja hyvät ihmis-suhteet ja terveyttä. Kyllä nykyinen maksupolitiikka vie eläkkeet. Sanotaan jopa, että vanhuusköyhyys on viime vuosina lisääntynyt.

MJ: Haluaisitko sanoa jotakin hallituksen koronapolitiikasta ikääntyneiden näkökulmasta?

SK: Hallituksen pääsuunta ikäihmisten eristämisestä on tavallaan positiivista diskriminaatiota. Syrjitään, mutta taroituksena on hyvän tuottaminen tälle ryhmälle. Sellaisena näen tämän erityiskohtelun. On tietysti epäinhimillisiäkin lieveilmiötä, kuten että 65-vuotishääpäivänä joku näkee puolisonsa vain ikkunan takaa. Mutta kun monet valittavat, että ei näe lapsenlapsia, niin siihen olen sanonut, ettei siihen kuole, jos ei lapsenlapsia näe pariin kolmeen kuukauteen. Ja näkemiseen on olemassa monet vempheet. Kyllä tiukkuudella varmasti on säästetty ikäihmisten henkiä. Jotkut ovat ymmärtäneet väärin, että pitäisi olla koko ajan sisällä. Tottakai saa kulkea ja harrastaa liikuntaa, kun välttää turhia kontakteja. Kyllä me ainakin koko kevät käytiin lintubongauksilla ja joka paikassa kuljettiin. En minä tätä

ageismiksi ymmärrä. Tietysti joku voi olla kovin yksinäinen, mutta mitä on tehty, on minusta ainoa mahdollisuus.

MJ: Mitä tahtoisit sanoa vielä lopuksi?

SK: Toivon ja uskon, että se toive toteutuukin, että gerontologinen tutkimus jatkuisi, että sille annettaisiin resursseja ja se vahvistuisi. Ainut mahdollisuus järkevään ikääntymispolitiikkaan on, että me tiedämme vanhenemisestä entistä enemmän ja että tutkimus saadaan käytäntöön. Kyllä vanhenemisen tutkijoiden vastuulla on, että he vievät tiedon käytännön poliittisiin ratkaisuihin.

Marja Jylhä, prof.
Tampereen yliopisto